

IJHE: CİLT / VOLUME 8, SAYI / ISSUE 17, S / P. 305 – 313.

Hristiyanlık ve Türklük Arasındaki Gagauzlar

Astrid MENZ¹

(Çev. Ebru DİLBAS)²

Öz

Gagauzlar, Moldova'ya bağlı Gagauz Yeri (Gagauzya) başta olmak üzere Bulgaristan, Yunanistan, Ukrayna, Romanya, Türkiye gibi ülkelerde yaşayan Ortodoks Hristiyan olan bir Türk topluluğudur. Bu makalede Moldova Cumhuriyeti'ndeki Gagauzlar ve Ukrayna, Bulgaristan Gagauzları üzerinde yoğunlaşmıştır. Gagauzların kökenine dair pek çok teori bulunmaktadır. Tarihçiler tarafından ortaya atılan çeşitli teorilerden özellikle biri Türk kökenli diğeri Türk kökenli olmayan Yunan veya Bulgar asıllı oldukları görüşüdür. Dinin, etnik kökeni tanımlayan belirleyici bir faktör olduğu görülmektedir. Bu faktörün Gagauzların etnik kökenini belirleyen önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Bu makale Türkçe konuşan küçük bir Hristiyan topluluğu olan Gagauzların etnik kimliği üzerinedir.

Anahtar Kelimeler: Gagauzlar, Türklük, Hristiyanlık, Köken, Din.

The Gagauz Between Christianity and Turkishness

Abstract

Gagauz are an Orthodox Christian Turkish community living in countries such as Bulgaria, Greece, Ukraine, Romania and Turkey, especially in Gagauz Yeri (Gagauzia) of Moldova. This article focuses on Gagauz in the Republic of Moldova and Gagauz in Ukraine, Bulgaria. There are many theories about the origin of the Gagauz. Among the various theories put forward by historians, especially the view that they are of Greek or Bulgarian origin, one of which is of Turkish origin and the other is not of Turkish origin, has been examined. Religion appears to be a determining factor in defining ethnicity. It has been stated that this factor is an important factor determining the ethnic origin of the Gagauz people. This article is about the ethnic identity of the Gagauz people, a small Turkish-speaking Christian community.

Key words: Gagauz, Turkishness, Christianity, Genesis, Religion.

Giriş

Gagauzlar, çoğunlukla Balkanlar'da yaşayan muhtemelen 300.000'den fazla üyesi olmayan küçük bir Türk topluluğudur. Yaklaşık 200.000 üyeden oluşan ana grup eski Sovyetler Birliği

¹ Dr., University of Hamburg, Department of Asia-Africa Studies, e-posta: astrid.menz@uni-hamburg.de ORCID: 0000-0003-1741-3250.

² Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili Bilim Dalı Doktora Öğrencisi, e-posta: ebrudilbass@gmail.com ORCID: 0000-0003-0124-4675.

topraklarında yaşamaktadır; 1989 nüfus sayımına göre Moldova Cumhuriyeti'nde yaklaşık 150.000 Gagauz ve Ukrayna'nın komşu bölgelerinde yaklaşık 31.000 Gagauz yaşamaktadır. İkinci büyük grup Bulgaristan'da yaşıyor, ancak sayıları belirsizdir. Farklı yazarlar Bulgaristan'daki Gagauzların 30.000 ile 300.000 arasında olduğu tahmininde bulunmuşlardır. 1992 Bulgar nüfus sayımına göre sayıları 1478'dir ve bunlardan sadece 402'sinin ana dili Gagauzcadır.

Şaşırtıcı derecede düşük olan bu sayı, Bulgaristan'daki Gagauzların etnik kimliklerini algılama biçimleri nedeniyle Gagauz dilinin hızla terk edilmesiyle açıklanabilir. Aşağıda bu benlik kavramının ayrıntılarına gireceğim.

Yunanistan, Romanya, Türkiye, Kazakistan, Kafkaslar ve hatta Güney Amerika'da küçük Gagauz grupları yaşıyor olsa da bundan sonra iki ana grup üzerinde yoğunlaşacağım: Moldova Cumhuriyeti'ndeki Gagauzlar ve Ukrayna ve Bulgaristan Gagauzları.

Gagauzları Balkan ülkelerindeki diğer Türk gruplarından farklı kılan şey Ortodoks Hristiyan olmalarıdır. İnançlarıyla yakından bağlantılı olan etnogenezleri sorundur. Gagauzların kökeni konusunda araştırmacılar arasında bir fikir birliği yoktur. Ve daha da önemlisi, Gagauzların iki ana grubunun ataları ve dolayısıyla tarihleri hakkında tamamen farklı iki teze bağlı kalmasıdır. Eski Sovyetler Birliği topraklarında yaşayan Gagauzların Bulgaristan'dan ancak 200 yıl kadar önce göç ettikleri gerçeği göz önüne alındığında onların tarihleri ve buna bağlı olarak etnik kimlikleri hakkında farklı görüşlerin açıklanması gerekmektedir.

Tarihçilerin Gagauz etnogenezi hakkındaki farklı tezlerini özetlerken Gagauzlar için tarihlerinin yeniden yapımında önemli olan ana noktalarla kendimi sınırlandırıyorum: - Temelde tarihçiler tarafından ortaya atılan çeşitli tezler biri Türk kökenli diğeri Türk kökenli olmayan Yunan veya Slav yani Bulgar olmak üzere iki ana kola ayrılabilir.

Türk tezinin iki ana alt grubu vardır: Gagauzların kuzeyden Bulgaristan'a göç eden ve Oğuz Türkleriyle karıştıkları Peçenek ve Kumanların soyundan geldiğini iddia eden tez. Bu tez onların Hristiyan inancını açıklayabilir ancak tamamen Batı Oğuzca olan ve bir Türk lehçesi olarak sınıflandırılan Gagauz dilinde Kıpçak kökenli bir iz bulunmadığına dikkat edilmelidir (Doerfer 1959 ve Doerfer 1965).

Diğeri ise tamamen Oğuz kökenli olduğunu iddia ederek Anadolu'dan bir grup Selçuklu Türkünün 13. yüzyılda Bizans İmparatorluğu'na göç ettiğini, Hristiyanlığı kabul ettiğini ve Bizans İmparatoru tarafından bugün Bulgaristan ve Romanya'nın bir parçası olan Dobruca'ya yerleştirildiğini öne sürmektedir.

Türk olmayan tez Gagauzların, Osmanlı makamlarının baskısından kaçınmak için dillerini değiştirdikleri Bulgarlar veya Yunanlar olduğunu iddia etmektedir. Çoğunlukla antropolojik argümanlar ve Gagauz dilinin Slav dilleriyle -esas olarak sözdizimsel- benzerlikler göstermesi bu tezi destekler niteliktedir. Savunucuları çoğunlukla ilgili ülkelerden yani Bulgaristan ve Yunanistan'dan³ araştırmacılarıdır.

Tarihî belgelerinin seyrek olması nedeniyle çeşitli tezler hakkında karar vermek zor hatta imkânsızdır. 1806-1812 Rus-Türk savaşından sonra büyük bir grubun Besarabya'ya göç etmesiyle kaynaklarda ilk kez Gagauz etnik adını taşıyan bir gruptan bahsedilmiştir (Radova 1995: 268). O zamandan önce, geçmişlerine dair hiçbir şey kesin değildir. Bu, etnogenezleriyle ilgili her türlü spekülasyona ve kurguya yer bırakmaktadır.

Yine bir başka sorun da Gagauz etnik adının kendisidir. Gagauz kelimesinin Türkçe bir etimolojisinin oluşturulması için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur, fakat bunların hepsi dil tarihi açısından çeşitli eksikliklerden muzdariptir. Çeşitli etimolojik girişimlerin ayrıntılarına girmeden hepsinin ortak noktası Gagauz etnik adını Türk kabile adı *Oğuz* ile birleştirmeye çalıştıkları söylenebilir (Güngör & Argunşah 1991: 4-7 ve Pokrovskaya 1996). Ancak, tüm bu girişimlerin Bulgaristan'daki Gagauzlar üzerine iki eski antropolojik çalışmanın, Pees 1894 ve Jireček 1891, Gagauz teriminin bir öz-adlandırma olmadığını yalnızca Bulgar ve Yunan komşuları tarafından kullanıldığını belirttiği gerçeğini göz ardı ettiğini belirtmek isterim. Bu eserlere göre Gagauzlar kendilerini bu tanımlamadan rahatsız hissetmişler ve kendilerini ya dinlerine göre Yunan ya da o sırada yükselen milliyetçilikle bağlantılı olarak Bulgarlar olarak belirlemişlerdir.

Gagauz dili üzerine iki dilsel saha çalışması projesi yürüttüm: biri 1993'te Bulgaristan'da ve diğeri 1995'te Moldova Cumhuriyeti'nde. İlgili grupların üyeleriyle ülkelerindeki çoğunluktan farklı bir grup olarak tarihlerini ve benlik algılarını anlatırken en çarpıcı olanı Bulgaristan'daki tüm Gagauzların kendilerini “saf Bulgar”, Gagauz'daki *temiz Bulgar* olarak tanımlamaları, Moldova'daki Gagauzların ise Türk asıllı olduğunu savunmalarıdır.

*

Bulgaristan'da konuştuğum birkaç Gagauzdan her biri, Gagauzların Bulgar asıllı olduğu gerçeğini vurgulamıştır. Tekdüze bir şekilde Gagauzların Osmanlı idaresinin baskısı altında inançlarını korumak arzusuyla Türkçe konuştuklarını açıklamışlardır. Tam tersi davranan ve Müslüman olan Pomaklara atıfta bulunmuşlardır. Bir Osmanlı asilzadesiyle zorla

³ Çeşitli tezlerin ayrıntılı bir tartışması için bkz. Özkan 1996: 10.

evlendirilmemek veya Osmanlı askerlerinin tecavüzüne uğramamak için kendilerini Karadeniz'e atan genç kızlarla ilgili pek çok hikâye duydum. Bu, bölgedeki çeşitli etnik gruplar arasında ortak bir tema gibi görünüyor ve Moldova'ya göç edenler arasında da hâlâ canlıdır. Moldova'daki saha çalışmam sırasında bir Gagauz ressamı bana Osmanlı'ya kaçırılardan kaçmak için kendini Tuna'ya atan bir kız hakkında bir türkü içeren küçük bir kitapçık verdi. Kızın son sözleri: “Türklere kul olmaksızın balığa yem olmak daha iyidir.”⁴

Türklüğün bu reddinin bir açıklaması elbette Bulgar hükümetinin 1960'lardan başlayarak 1984-85'te zirveye ulaşan çok katı etnik politikasıdır. Başta Müslüman azınlıklar olmak üzere tüm azınlıkları asimile ederek tek uluslu bir devlet kurmayı hedefleyen bu politika, Bulgaristan'da bir Türk azınlığının varlığının bile tamamen inkar edilmesine yol açmıştır. Buna göre Bulgaristan'ın tüm Müslümanları, Osmanlı döneminde zorla İslam'a döndürülen Bulgarlar olarak anlaşılmıştır (bkz. Eminov 1997). İş fırsatları, dil kullanımı vb. ile ilgili ayrımcılığı içeren böylesine katı bir etnik politika, Hristiyan bir azınlığın farklılıklarını dış güçlerin bir sonucu olarak açıklamasını çok daha çekici hâle getirmiştir. Bununla birlikte, Jireček'in 1891 gibi erken bir tarihte Gagauzların ulusal nüfus sayımına Yunan veya Bulgar olarak kaydolma eğiliminde olduğunu fark ettiği belirtilmelidir. Bu, Bulgaristan Gagauzlarının etnik ve hatta bu durumda ulusal kimliklerini seçmelerinde dinin ana faktör olduğu gerçeğine işaret etmektedir. Öte yandan, Zajaczkowski 1966 tarafından Bulgaristan'dan yayımlanan materyallerde, Gagauzların en azından 1960'lar kadar geç bir tarihte konusu Osmanlı'nın Balkanlar'da hakimiyet için Rusya'ya karşı mücadelesi olan türkülerini bildiğini ve hatta belki de söylediğini görebiliriz. Benzer şarkılar Moşkov 1904 ve Manov 1938'de de verilmiştir. Bu, Bulgaristan Gagauzları arasında Türklüğün şiddetle reddedilmesinin aslında son dönemde Bulgar milliyetçisi politikalarının bir sonucu olduğunu göstermektedir.

*

Moldova'da durum yukarıda bahsettiğim gibi farklıdır. Moldova ve Ukrayna'nın güney kesimindeki Gagauz yerleşimi 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Rus İmparatorluğu, özellikle 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşından sonra Bulgaristan'dan gelen Hristiyan yerleşimcileri bu verimli topraklara yerleşmeye ve daha önce bu bölgede yaşamış olan Tatarların zorla sürgün edilmesiyle oluşan boşluğu doldurmaya davet

⁴ Türkü, Rusça tercümesi ile birlikte Moldovaca, Gagauzca ve Bulgarca biçimi olarak verildi. “Moldova halk türküleri”, “Gagauz halk türküleri” ve “Bulgar halk türküleri” gibi farklı alt başlıklar, bu üç etnik grubun halk edebiyatında da aynı temanın yaygın olduğunu göstermektedir. Kitapçık 1988'de (Ryvkina 1988) Dunajskaja ballada [Tuna türküleri] başlığı altında yayımlandı.

etmiştir. Gagauzlar, Rus İmparatorluğu'nda vergi ve askerlik hizmetleri muafiyetinden yararlanan nispeten ayrıcalıklı bir gruptu (bkz. Troebst 1999).

Ancak Rumen yönetimi altında 1866-1878 yılları arasında ve özellikle 1918'den sonra asimile edilmeleri için baskı altında tutuldular ve kısmen Romanya'ya uygun şekilde yerleşmek zorunda kaldılar. Rumence konuşmaya zorlandıkları yerlerde askerlik yapmak zorunda kaldılar. Köylerde de Rumence öğretimi için çaba gösterildi. Bunun bir sonucu da 1938'de yayımlanan Gagauz rahibi Mihail Çakır'ın derlediği sözlüktür.

1944'te Moldova nihayet Sovyetler Birliği'ne düştü ve Sovyetleşme hâlihazırda Romanya karşıtı duyguları beslemiş olabilir. 1957'de Gagauzcanın Sovyetler Birliği'nin dillerinden biri olarak resmî olarak tanınması ve Kiril alfabesinin tanıtılması gerçekleşmiştir. Gagauz dili ve Türkçenin dilsel olarak yakından ilişkili olmasına rağmen Sovyet araştırmacılar Gagauz dilinde muhtemelen Gagauzca ile Türkçe arasında bir mesafe belirtmek için varsayılmış bir Kıpçak katmanını vurguladılar. 1960-1962 yılları arasında Gagauz öğrencilerinin olduğu okullarda Gagauzca eğitimi verilmiştir. Bu, 1962'de iddiaya göre ebeveynler tek dilli bir Rusça eğitimi tercih ettikleri için kaldırılmıştır. Yine de Sovyetler genelinde 1974 ve 1989'daki nüfus sayımları Gagauzların ana dillerine Sovyetler Birliği'nin diğer azınlıklarına göre daha yakın olma eğiliminde olduklarını göstermektedir.⁵ Ancak yazı dili olarak 1962'den sonra sadece bir gazetenin ve başta halk şiiri olmak üzere bazı edebî eserlerin ekinde kullanılmıştır.

Perestroika (Yeniden Yapılanma) ve Glasnost (Açıklık) ile bir yandan Rumen çoğunluğunun Sovyet hükümetine karşı radikalleşmesi diğer yandan Gagauzların daha fazla kültürel özerklik taleplerini dile getirme olasılığı ortaya çıkmıştır. Rumen Halk Cephesi ayrılıkçı politikasını başlatarak 1989'da Rumenceyi tek resmî dil ilan eden, Latin alfabesini tanıtan ve Romanya ile yeniden düzgün bir şekilde birleşmeyi amaçlayan dil yasasına yol açtı, Gagauzlar daha radikal hâle geldi ve bölgesel bağımsızlık için çabalamaya başlamıştır. Moldovalılar tarafından bu farklılaşma ve reddedilmesinin yanında veya hatta buna bağlı olarak -1990 yılında Moldova parlamentosu Gagauzları anavatanı Bulgaristan olan etnik azınlık ilan etmiş- Gagauzlar tarihlerini araştırmaya başlamışlar ve ulus olma iddiasını ortaya atmışlardır (*narod /halk*) (Demirdirek 1996). Bu politikanın bir diğer sonucu da Gagauz dilinin güçlenmesi olmuştur. 1994 yılında özerk bir bölge olan *Gagauz Yeri*'nin kurulmasına yol açan siyasi mücadeleye girmeyeceğim (Troebst 1999). Bunun yerine Gagauzların ulusal kimliklerini seçmelerindeki ya

⁵ Gagauzlarla ilgili 1974 ve 1989 nüfus sayım sonuçlarının bir karşılaştırması Fane 1993'te verilmektedir; 1989 nüfus sayımının sonuçları, Norveç Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'ndeki Rus Araştırmaları Merkezi tarafından oluşturulan, Rusya'daki etnik azınlıklar üzerine internetten erişilebilen bir veri tabanında bulunabilir: <http://www.nupi.no/RUSSLAND/DATABASE/start.html>

da daha doğrusu etnik azınlık yerine ulus oluşturmayı tartışmalarındaki başlıca etkenlere odaklanacağım.

Öncelikle gözlemlerime göre Gagauz kimliği, tarihi ve etnogenezi ile ilgili soruların bir grup şehirli aydınının ilgisini çektiğini vurgulamak isterim. Çoğu Gagauz köylüsü, bağımsız bir Gagauz kimliği arayışından az çok etkilenmez. Ancak onlar için tüm Gagauzların sadece %4'ü Rumence bilmesi nedeniyle Rumencenin Moldova Cumhuriyeti'nin tek resmî dili olmaması ve Romanya'nın geçmişten kaynaklanan olumsuz imajı nedeniyle Romanya ile yeniden birleşmenin gerçekleşmemesi çok önemliydi. Ek olarak azalan bir ekonomideki günlük mücadele, enerjilerinin çoğunu almaktadır. Konuştuğum köylülerin çoğu Sovyet zamanlarına özlem duyuyordu, çünkü o zamanlar ekonomik olarak çok daha iyiydiler. Örneğin, bir köylünün bana açıkladığı gibi, yakıt almaya paranız yetmiyorsa seyahat özgürlüğü o kadar da önemli değildir. Bağımsız bir Gagauz devleti fikri sırf pragmatik nedenlerle reddedilmiştir. Kendileri Hristiyan oldukları için kendilerini Müslüman olan Türkiyeli Türklere yakın hissetmediler. İkincisi kendilerini çiftçi oldukları ve gördükleri bütün Türkler iş adamları olduğu için onlara karşı bir yakınlık hissetmediler. Bir adamın bana dediği gibi: “Paralarını alın teriyle kazanmıyorlar”.

Köylüler bu nedenle kendilerini “Türk” değil, sadece Gagauz hissettiler. Moldovalı çoğunluktan dil, kısmen gelenek ve siyasi ve ekonomik çıkarları bakımından farklıydılar. Böylece din, Gagauzları Türkiye Türklerinden ayırmaya hizmet etmiş ancak Sovyet sonrası dönemde Gagauz kimliğini Moldova kimliği lehine yerinden edecek kadar güçlü olmamıştır.

Öte yandan aydınlar, Türkiye'den gelen Türklere daha yakın hissettiler. Özellikle Türkiye'den gelen kültürel ve ekonomik destek girişimlerini memnuniyetle karşıladılar. Yine de kendilerini Müslüman Türklere ayırt etme ihtiyacı hissettiler (ayrıca bkz. Demirdirek 2001: 5. bölüm). Bu, kısmen etnogeneziyle ilgili eski kuramların yardımıyla Gagauz tarihinin yeniden yapılandırılmasına yol açtı. Bu yeniden yapılandırmaya göre, bir Oğuz göçebe kabilesi “Guzi” kuzeyden göç etmiş ve Peçenekler ve Kumanlar ile karıştıkları Dobruca'ya yerleşmişlerdir. Selçuklu kuramı ve onunla birlikte bir Anadolu ve daha da önemlisi Müslüman tarihi böylece göz ardı edilmiştir. Eski Sovyetler Birliği'nin Türk halkları arasında bir şekilde oldukça popüler bir soy olan İskitler bile bazen Gagauzların ataları olarak hizmet eder. Dobruca'da "XV. yüzyılda Osmanlı fatihlerinin kontrolüne" girene kadar geliştiği bağımsız bir Gagauz devletinin varlığına dair bir iddia da vardır.⁶ Moldovalı Gagauzlar için “Osmanlı yönetimindeki uzun

⁶ <http://www.yotor.org/wiki/en/ga/Gagauz.htm>

baskıcı yıllar”⁷ Türk olmama iddiası olarak değil, Besarabya'ya göçlerinin bir açıklaması olarak hizmet etmektedir. Gagauz aydınları, bahsi geçen yeniden inşa edilen tarih ve özellikle büyük kahramanlık geçmişinden gelen “Türk” motiflerinin güzel sanatlarda daha fazla kullanılmasıyla “Türk” kimliklerini vurgulamışlardır.

Dil, elbette etnik kimliğin oluşmasında çok önemli bir faktördür. Bu nedenle, Perestroyka (Yeniden Yapılanma) döneminden beri dil sorunlarının büyük önem kazanması ve hararetle tartışılması şaşırtıcı değildir. Gagauzlar Moldovalılar, Bulgarlar ve Ruslar ile inançlarını ve çok sayıda folkloru paylaştıklarından aralarındaki temel kültürel fark dildir. Bununla bağlantılı olarak Moldova Cumhuriyeti topraklarında sadece etnik bir göçmen grubu değil ayrı bir ulus olmayı meşrulaştırmak için Türkiye Türklüğünden uzak kalma mücadelesi de vardır. Bunda çok daha büyük bir Türk grubu tarafından “yutulma” korkusu da rol oynamış olabilir. 1995 yılında Gagauz nüfusuna sahip tüm köy okullarında haftada üç saat Gagauzca dersi verilmeye başlandı. Müfredatın geri kalanı Rusça idi. 1990 yılında Komrat'ta bir Gagauz üniversitesi açıldı. Gagauzcaya özel bir müfredatın düzenlenmesi için özellikle teknoloji ve bilim alanlarında Gagauzca sözlüğünün zenginleştirilmesi için neler yapılabileceği konusunda aydınlar arasında tartışmalar yaşanmıştır. Bir grup Türkçeden kelimeler almayı tercih ederken diğer grup Rusçadan alıntı yapmayı tercih etmiştir. Türkçedeki söz varlığının zaten yabancı, yani Arapça olduğu ve alternatifin bilimsel ve teknik terminoloji için ödünçler kullanması hâlinde, zaten tüm Gagauzların bildiği ödünçleri kullanılmasının daha mantıklı olacağı ileri sürülmüştür. Ancak Gagauz müfredatına yönelik planlar gerçekleştirilmemiştir.

Alfabenin Kiril alfabesinden Latin alfabesine geçişi 1995 yılında Gagauzlar arasında çok tartışıldı. Yine “Türkçe” bir çözümü tercih eden bir grup vardı yani Türkçe için Latin kökenli alfabenin benimsenmesi, Türkiye tarafından desteklenmiştir. Diğer grup ise fonetik farklılıklar nedeniyle Türk alfabesinin Gagauz diline uymayacağını öne sürerek bireyselleştirilmiş bir çözüm yolunu seçmiştir. İkinci grup galip geldi ve 1995' in sonunda yeni Latin temelli alfabe üzerinde anlaşmaya varıldı. Türk alfabesinden, yumuşak g'den yoksun olması ve Rusça ve Rumenceden ödünç alınan dişil yarı kapantılı ünsüz ts'leri <ț> için ek bir işaretinin yanı sıra açık e <ă> ve varsayılan arka e <ê> için bir işareti olması bakımından farklıdır.

Dil ve alfabe kamuoyunda hâlâ çok tartışılırken Gagauzya'da yazılı basın gelişmeye başladı. İlk Gagauz gazetesi, Moldova Cumhuriyeti'nin⁸ başkenti Kişinev merkezli *Ana Sözü*'ydü. Bu

⁷ <http://www.governpub.com/Languages-G/Gagauz.php>

⁸ Şubat 2005'ten beri Ana Sözü'ne internet üzerinden erişilebilir: www.anasozu.com

gazete dili nedeniyle çok eleştirilmiştir. Editörleri de birçok Gagauz aydını gibi, Türkiye'deki Türkçe kurslarına katılmış ve ortalama Gagauz okuyucusunun kolayca anlayamayacağı kelime ve cümleleri kullanmıştı. Gagauz Yeri'nin başkenti Komrat'ta ve ikinci büyük şehir olan Çadır Lunga'da başka gazeteler kurulmuştur. Kişinev'den Gagauzcada haftalık bir saatlik bir televizyon programı yayınlanmıştır. Bunun yanı sıra, Türk televizyonu eğlenceli programları nedeniyle bulunduğu yerde oldukça popülerdi.

Bu da dili de etkiledi. “Ünlü Gagauzlar” için de yoğun bir arama yapılmıştır. Bu ünlü Gagauzlardan biri Gagauz dilinde ilk yazan ve yayımlayan Gagauz rahibi Mihail Çakır'dır. 1934'te Gagauzların Türk kökenlerini vurguladığı hatta Gagauzların Türkiye Türklerinden daha saf bir Türkçe konuştuğunu ifade edecek kadar ileri gittiği Gagauzların tarihi üzerine bir kitap yayımlamıştır (Çakır 1934). Tarih kitabı, Moldova Cumhuriyeti'ndeki Gagauzların etnik kavramı üzerinde büyük bir etkiye sahip olmaya devam etmektedir. Gagauzcanın 1994 yılında Moldova Cumhuriyeti'nin resmî dillerinden biri olarak ilan edilmesi ve Türkiye'ye seyahat ederken kullanışlı olması dilin prestijinin artmasına neden olmuştur. Böylece Rusça öğrenmenin çocuklarının geleceği için en faydalı olduğunu düşündükleri için çocuklarını tek dille Rusça yetiştiren veliler, şimdi çocuklarıyla tekrar Gagauzca konuşmaya başladılar. Hem Bulgaristan Gagauzları hem de özerk bölge halkı için din, etnik kökenlerini tanımlayan belirleyici bir faktördür. Bulgaristan'da Bulgar kökenini iddia etmek için kullanılırken Moldova Cumhuriyeti'nde Gagauzları dilsel olarak en yakın grup olan Türkiye Türklerinden ayırmaya hizmet etmektedir. Dil, Bulgaristan'ın Gagauzları için hemen hemen hiçbir faktör değildir ve sonuç olarak yeni nesle aktarılmaz. Moldova'daki özerk bölgede dil “Gagauzluk” için en önemli kriterdir. Dili genç kuşağa aktarma çabaları, Gagauzca yazılmış daha geniş bir metin üretilmesi ve nihayet dilin zenginleştirilmesi bu önemin mantıksal bir sonucudur.

Kaynaklar

Ciachir, M. 1934. *Besarabiealâ Gagauzlarân istorieasâ*. Chişinau.

Ciachir, M. 1938. *Dicționar gagauzo (tiurco)-român: pentu gagauzii din Basarabia*. Chişinău.

Demirdirek, H. 1996. *The Painful Past Retold: Social Memory in Azerbaijan and Gagauzia*.

Paper presented at the Second Nordic Conference on the Anthropology of Post-Socialism, April 12-14, Department of Anthropology, University of Copenhagen.

http://www.anthrobase.com/Txt/D/Demirdirek_H_01.htm

Demirdirek, H. 2001. *(Re)Making of a Place and Nation: Gagauzia in Moldova*. Unpublished PhD Dissertation, University of Oslo.

- Doerfer, G. 1959. Das Gagausische. In Deny et al. (eds.): *Philologiae Turcicae Fundamenta* 1. Aquis Mattiacis, 260-171.
- Doerfer, G. 1965. Zur "kiptschakischen" Schicht des Gagausischen. *Central Asiatic Journal*: 10, 21-127.
- Eminov, A.I. 1997. *Turkish and Other Muslim Minorities of Bulgaria*. London.
- Fane, D. 1993. Moldova : breaking loose from Moscow. In I. Bremmer & R. Taras (eds.) *Nation and politics in the Soviet successor states*. Cambridge, 121-53.
- Güngör, H. & Argunşah, M. 1991. *Gagauz Türkleri (Tarih-dil-folklor ve halk edebiyatı)*. (Kültür Bakanlığı Yayınları 1300.) Ankara.
- Jireček, K. 1891. *Das Fürstenthum Bulgarien: Seine Bodengestaltung, Natur, Bevölkerung, wirtschaftliche Zustände, geistige Cultur, Staatsverfassung, Staatsverwaltung und neueste Geschichte*. Prag, Wien, Leipzig.
- Manov, A.I. 1938. *Potekloto na Gagauzite: technite običaji i nravi. V dve časti*. Sofija. Turkish versions: Manov, A.I. 1940 : Gagauzlar (Romanya ve Bulgaristanda Oturan Hristiyan Türkler Hakkında Tarihî ve Etnolojik bir Etüd). Ankara: Varlık Neşriyatı and Manov, A. 2001: *Gagauzlar (Hristiyan Türkler)*. Ankara.
- Moškov, V.A. 1904. *Narėčija bessarabskich gagauzov* (= Radloff, W.: Proben der Volkslitteratur der türkischen Stämme, X. Theil) St. Peterburg.
- Özkan, N. 1996. *Gagavuz Türkçesi Grameri : Giriş – Ses Bilgisi –Şekil Bilgisi – Cümle – Sözlük – Metin Örnekleri*. Ankara.
- Pees, C. 1894. Christliche Türken oder türkische Christen? *Österreichische Monatsschrift für den Orient*, Heft 20: 80-91.
- Pokrovskaya, L.A. 1996. Nereedän "gagauz" adı geldi. *Sabaa yıldızı*, 1: 60.
- Radova, O. 1995. The Problem of the Gagauz Ethno-Demographic Development in the 19th Century. *Südost-Forschungen* 54: 263-70.
- Ryvkina, E. (red.) 1988. *Dunajskaja Ballada*. Kişinev.
- Troebst, S. 1999: Von "Gagauz Halkı" zu "Gagauz Yeri": Die Autonomiebewegung der Gagausen in Moldova von 1988 bis 1998. *Ethnos-Nation* 7: 41-54.
- Zajączkowski, W. 1966. *Język i folklor Gagauzów z Bułgarii*. Kraków.